Urbán Balázs

A monológ halála

CSÁTH GÉZA: A JANIKA

Pertics Jenő nagymonológja, melyben a fájdalom, a gyász, a megcsalatás veszteségét a lehető legtermészetesebb embertelenséggel hárítja el magától, minden bizonnyal a magyar dráma legfélelmetesebb, legkegyetlenebb sorai közé tartozik. *A Janikát*, ha nem is kizárólag, de főként ezért érdemes bemutatni; ha nem sikerül felszikráztatni a szöveg megrázó, felkavaró, ugyanakkor keserű mosolyra, szánalomra is késztető tragikomikumát, kevés tétje marad az előadásnak.

Koncz Zsuzsa felvétele

Rappert Gábor (Boér Kálmán), Czintos József (Pertics Jenő), Lőrincz Ágnes (Perticsné)

Csáth Géza darabja másról is szól persze, de jóval kevésbé originálisan: a megfagyott, mozdíthatatlannak látszó érzelmi kapcsolatok, a „minden megy tovább, mintha mi sem történt volna” problematikáját, a pénz hatását az érzelmekre és az emberi önérzetre előtte és utána is feldolgoztak többen – erőteljesebben, egyértelműbb drámai tehetséggel. Hiszen *A Janikából* is látszik, hogy Csáth nem született drámaíró: csüggesztően elnyújtott az expozíció, érdektelenek, egydimenziósak az epizódfigurák, a konfliktus jóval hamarabb nyilvánvalóvá válik a néző, mint a szereplők számára. Hanem a temetés utáni vacsora fojtott némasága, a szereplők ügyetlen mellébeszélése, majd a két férfi dialógusképtelensége s a Perticsből kibukó, már említett monológ – a lélektani ábrázolás (eredeti megfigyeléseken nyugvó) kivételes remekléseinek sorozata.

A mindenkori rendezőnek így két fontos feladata van. Részint mindent ki kell hoznia ebből a nagyjából félórányi remeklésből, megéreztetve a társas magány fájdalmát, a kisszerűség komikumát, s intenzíven, de didaxis nélkül prezentálva az átlagember minden számító rosszindulattól mentes, ösztönös aljasságát, embertelenségét. Másfelől meg kell próbálnia gördülékenyebbé, élvezetesebbé tenni a korábbi jeleneteket, esetleg elmélyíteni, átformálni a mellékszereplőket – anélkül persze, hogy ezzel tovább nyújtaná az expozíciót. A szatmárnémeti előadás vendégrendezőjének, Bérczes Lászlónak sem egyik, sem másik feladatot nem sikerült maradéktalanul megoldania. Az előbbit roppant nehézzé maga a főszereplő teszi. Czintos József szakmai kvalitásairól aligha kell részletesen írni: különleges formátumú, erőtől duzzadó, roppant intenzív színészetét az utóbbi másfél évtizedben nemcsak a határon túli, de a budapesti közönség is megismerhette. Emlékezetes alakításai általában a robusztus, egy tömbből faragott, jelentős színészi energiát igénylő szerepekhez kapcsolódtak. Ám *A Janika* és Pertics Jenő más világ. Itt éppen az árnyalatoké, a fokozatos építkezésé, az ambivalenciáé, a tragikus és komikus pillanatok váltogatásáé a főszerep. Ehhez képest Czintos már első belépésekor beront a színpadi térre, meg sem várva, hogy a csengető Perticsnek a szobalány ajtót nyisson. Mintha áttörte volna a falat – s ez nem irónia, hanem olyasvalami, ami az alakítás egészével kapcsolatban elmondható. A színész hatalmas lendülettel, de jórészt árnyalatok nélkül, egyértelműen a szerep komikus síkját preferálva formálja Pertics alakját. A nagymonológ sajnos jobbára bohózati tónusban előveze-